

पत्र

जा.क्र.कृआ/संशेयो/प्र.क्र.०१/मा.सु./२०१७-१८/ ३१० /१७
कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य,
पुणे- ४११ ००५, दिनांक १३ एप्रिल २०१७

प्रति,

१. विभागीय कृषि सहसंचालक
-----विभाग----- (सर्व)
२. प्रकल्प संचालक (आत्मा)
जिल्हा.----- (सर्व)

विषय- राष्ट्रीय शाश्वत शेती अभियान अंतर्गत परंपरागत कृषि विकास योजना (संद्रीय शेती)
सन २०१७-१८ मध्ये गट/समूह पध्दतीने राबविणेबाबत मार्गदर्शक सुचना...

- संदर्भ:-** १) केंद्र शासनाचे पत्र क्रमांक-No 9-15/2015/Org-Fmg. Government of India Ministry of Agriculture & Farmers Welfare Department of Agriculture, Cooperation & Farmers & Welfare (INM) Krishi Bhawan, New Delhi, Dt 15/2/2015 ऑग्ल भाषीय मार्गदर्शक सुचना
- २) केंद्र शासनाचे पत्र क्रमांक- No 9-15/2015/Org-Fmg. Government of India Ministry of Agriculture & Farmers Welfare Department of Agriculture, Cooperation & Farmers & Welfare (INM) Krishi Bhawan, New Delhi, Dated 21 December 2015 ऑग्ल भाषीय मार्गदर्शक सुचना
- ३) महाराष्ट्र शासन, कृषि व पदुम विभाग, शासन निर्णय क्रमांक-संशेयो-२०१४/प्र.क्र.२६६/१७अ, मंत्रालय विस्तार, मुंबई -३२, दिनांक २० फेब्रुवारी २०१६ व दिनांक २५ जुलै २०१६
- ४) कृषि आयुक्तालयाचे पत्र क्रमांक-कृआ/संशेयो/प्र.क्र.१५/मासु/२०१५-१६/१४६/१६, पुणे, दिनांक ४ मार्च २०१६
- ५) कृषि आयुक्तालयाचे पत्र क्रमांक-कृआ/मृसमृचा/संशेयो/मासु/प्र.क्र.१५/३१८/१६, पुणे, दिनांक २६ एप्रिल २०१६

उपरोक्त संदर्भिय १ व २ अन्वये केंद्र शासनाकडील विषयांकीत योजनेच्या एकत्रित सविस्तर मार्गदर्शक सुचना सर्व राज्यांसाठी निर्गमित करण्यात आल्या होत्या. त्यास अनुसरून राज्य पातळीवरील सविस्तर मार्गदर्शक सुचना तयार करण्यात येवून आपणास संदर्भिय ४ व ५ अन्वये या अगोदरच पाठविण्यात आलेल्या आहेत.

सन २०१६-१७ ते २०१८-१९ या तीन वर्षांच्या कार्यक्रमासाठी एकूण ९३२ गटांना मंजूरी प्रदान करण्यात येवून त्यानुसार कार्यक्रम राबविण्यात येत आहे. या बाबीस संदर्भिय ३ अन्वये या अगोदरच प्रशासकीय मान्यता मिळालेली आहे.

राष्ट्रीय शाश्वत शेती अभियानांतर्गत परंपरागत कृषि विकास योजना (संद्रीय शेती) कार्यक्रम सन २०१६-१७ पासून सुरु झाला असून यामध्ये ५० शेतक-यांचा ५० एकर क्षेत्राचा एक गट याप्रमाणे गट/समूहाने सहभाग हमी पध्दतीने राबविण्यासाठी प्रथम वर्षातील मंजूर अनुदानाच्या जवळपास ६५ टक्के अनुदान या अगोदरच आपणास वितरीत करण्यात आले आहे. यामधील उर्वरित ३५ टक्के अनुदान तसेच द्वितीय वर्षाचे अनुदान सुध्दा शासनाकडून प्राप्त होताच आपणास वितरीत करण्यात येईल. (याबाबतची कार्यवाही शासन स्तरावर सुरु आहे)

संदर्भिय ४ व ५ अन्वये पाठविलेल्या मार्गदर्शक सुचना एकत्रित करून नव्याने मार्गदर्शक सुचना आपणास पाठविण्यात येत असून सन २०१६-१७ मध्ये स्थापित केलेल्या ९३२ गटाच्या प्रथम वर्षातील बाब क्रमांक २.२.५ (भंडारा अंशतः, चंद्रपूर व गडचिरोली संपूर्ण वगळून) व २.३.१ या घटकांसाठी अनुदान तसेच

द्वितीय वर्षाचा कार्यक्रम मंजूर १३२ स्थापित गटाकरीता सन २०१७-१८ मध्ये राबविण्यासाठी शासनाकडून वित्तीय मान्यता मिळाल्यानंतर अनुदान वितरीत करण्यात येईल.

सन २०१७-१८ मध्ये प्रथम टप्प्यातील प्राप्त होणारे अनुदान लक्षात घेऊन त्यानुसार प्रथम वर्षातील उर्वरित घटक/बाबीसाठीचे वितरीत करावयाचे राहिलेले अनुदान प्राथम्याने देण्यात येईल तदनंतर द्वितीय वर्ष सन २०१७-१८ चे घटक/बाबीसाठीचे अनुदान वितरीत करण्यात येईल. यामध्ये अनुदानाची रक्कम लक्षात घेता द्वितीय वर्षातील कोणत्या घटकासाठी रक्कम प्रथम प्राधान्याने खर्ची करावी याबाबत ऊहापोह करण्यात येईल.

तसेच जोडपत्र-‘अ’ मध्ये दिलेल्या घटक व बाबी ह्या ५० एकराचे गटासाठी (एक गट) असून प्रत्येक गटासाठी येणा-या खर्चाची नोंद स्वतंत्र ठेवण्यात यावी. तसेच गटासाठी प्रथम वर्षाच्या बाबी राबविल्याशिवाय दुस-या व तिस-या वर्षाच्या बाबी राबविण्यात येऊ नयेत. व जोडपत्र-‘अ’मध्ये दिलेल्या क्रमानेच बाबी राबविण्याची दक्षता घेण्यात यावी.

यापुढे अहवाल सादर करतांना स्थापित १३२ गटांचा भौतिक/ आर्थिक साध्य अहवाल दर महिन्याच्या ५ तारखेपूर्वी कृषि आयुक्तालयास पाठवावा.

तसेच सदर योजनेच्या वित्तीय मान्यता व अनुदान प्राप्त झाल्याशिवाय कोणत्याही घटक/बाबीवर प्रत्यक्ष खर्च करण्यात येवू नये.

सोबत:- वरीलप्रमाणे

कृषि संचालक

निविष्टा व गुणनियंत्रण

कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे

प्रत:- जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी (सर्व) यांना माहिती व पुढील आवश्यक त्या कार्यवाहीस्तव.

सत्यमेव जयते

महाराष्ट्र शासन
कृषि विभाग

मार्गदर्शक सुचना-
राष्ट्रीय शाश्वत शेती अभियानांतर्गत
परंपरागत कृषि विकास योजना (सॅद्रिय शेती) (PKVY)
सन २०१७-१८
९३२ स्थापित गट- - द्वितीय वर्ष

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	विषय	पान क्रमांक
१	परंपरागत कृषि विकास योजनेतर्गत सेंद्रिय शेती - प्रस्तावना	५
२	परंपरागत कृषि विकास योजनेतर्गत सेंद्रिय शेतीचा उद्देश	५
३	परंपरागत कृषि विकास योजनेतर्गत सेंद्रिय शेतीचा वैशिष्ट्ये	५-६
४	योजना अंमलबजावणीची पध्दत, गट/ समूहाची रचना	६
५	लाभार्थी व गट निवडीचे निकष	६
६	गट समूहाची निवड, गट मार्गदर्शकाची निवड, शेतकरी गट प्रशिक्षण	७-८
७	सहभागी हमी पध्दती	८
८	आत्मा यंत्रणेने करावयाची अंमलबजावणी	९
९	पी.जी.एस.प्रणालीमध्ये प्रादेशिक परिषद निवड	९-१०
१०	निधीचे/अनुदानाचे वितरण, शासकीय स्तरावरून योजनेचे नियोजन आहरण व संवितरण.	१०
११	योजनेसंबंधित प्रसिध्दी, योजनेच्या कामाची तपासणी, माहिती उपलब्धता व अहवाल सादर करणे.	११
१२	योजना अंमलबजावणी करीता पुढील वेगवेगळ्या स्तरावर करावयाची जबाबदारी- १) प्रकल्प संचालक आत्मा २) विभागीय परिषद ३) कार्यान्वयन संस्था.	१२-१३
१३	योजनेचे भौतिक व आर्थिक उद्दिष्ट कार्यक्रम माहिती, गट / समूह पध्दतीने सेंद्रिय शेती - फलश्रुती	१३
१४	योजनेचे भौतिक व आर्थिक उद्दिष्ट (जोडपत्र 'अ')	१४-२८

मार्गदर्शक सुचना-
राष्ट्रीय शाश्वत शेती अभियानांतर्गत
परंपरागत कृषि विकास योजना-(सेंद्रीय शेती) (PKVY) सन २०१७-१८

प्रस्तावना:-

कुठल्याही शेतीमालाची उत्पादकता ही त्या शेतीमालाच्या बाजारभावावर अवलंबून असते. सेंद्रीय शेती मालाला जर चांगली बाजारपेठ उपलब्ध झाली, तर सेंद्रीय माल पिकविण्याकडे शेतक-यांचा कल नक्कीच वाढलेला दिसेल, यात शंका नाही. शेतीमालाच्या विक्रीचा विचार आपण केला तर तो सामान्य ग्राहकाच्या कसा पसंतीस उतरेल याचा विचार केला पाहिजे. आपण जर ग्राहकाच्या भूमिकेतून पाहिले, तर सर्वात महत्वाची गोष्ट म्हणजे आपण घेतलेला शेतीमाल हा आरोग्यवर्धक असेल का ? असा प्रश्न ग्राहकाला पडतो. आज रासायनिक खते, कीटकनाशके, संजीवके यांचा वापर करून माल पिकविला जातो, त्यातून पिकविलेला माल जरी दिसावयास चांगला व आकर्षक असला, तरी तो रासायनिक अवशेषयुक्त असेल तर कर्करोग, चेतापेशींचे आजार आणि लहान बालकांमधील मतिमंदत्व यासारख्या असाध्य शारीरिक व्याधींना निमंत्रण देणारा असतो.

सेंद्रीय शेतीत कोणत्या निविष्ठा वापरावयाच्या, पिकाची मशागत कशी करावयाची, शेतीमाल बाजारात कसा विकायचा, ग्राहकाला त्या सेंद्रीय शेतीमालाची विश्वसनीयता कशी पटवून द्यायची असे अनेक प्रश्न सेंद्रीय शेती उत्पादकाला पडतात. या प्रश्नाची उत्तरे ही सेंद्रीय शेती प्रमाणिकरण या माध्यमातून मिळतात. सेंद्रीय शेती प्रमाणिकरण ही सेंद्रीय शेतीमालाच्या उत्पादकापासून ते ग्राहकापर्यंतची साखळी आहे.

सेंद्रीय शेतीचे प्रमाणिकरण हे विविध पध्दतीने करता येते, त्यामध्ये तृतीय पक्ष (थर्ड पार्टी) प्रमाणीकरण व दुसरी पध्दत म्हणजे भारतीय सेंद्रीय सहभागीता हमी प्रमाणिकरण प्रणाली पध्दत (पी.जी.एस.) हया पध्दती आहेत. प्रामुख्याने सेंद्रीय शेतीचे प्रमाणीकरण कमी खर्चाने व एकत्रितपणे करणे लहान व मध्यम शेतक-यांच्या उन्नतीसाठी महत्वाचे आहे. शेतकरी योग्य रीतीने सेंद्रीय शेतीगट संघटीत करून त्यांच्या शेतीचे व शेतीमालाचे प्रमाणीकरण करू शकतात. अशा भारतीय सेंद्रीय शेती सहभागी हमी प्रमाणीकरण प्रणाली पध्दतीचा वापर करून प्रमाणीकरण करण्यासाठी सन २०१४-२०१५ पासून नव्याने विस्तार व तंत्रज्ञान अभियान सुरु करण्यात आले आहे. या अभियानांतर्गत जमीन आरोग्य व्यवस्थापन अभियान येत असल्याने व सेंद्रीय शेती जमीन आरोग्य व्यवस्थापन उपअभियानाशी संबंधित असल्यामुळे सेंद्रीय शेती विषय सदर अभियानांमध्ये समाविष्ट करण्यात आलेला आहे.

१) योजनेचे उद्देश:-

सेंद्रीय शेती म्हणजे जिवंत पर्यावरणीय रचना आणि जीवनचक्रास समजून घेऊन व रसायनांचा वापर टाळून केलेली एकात्मिक शेतीपध्दती होय. राष्ट्रीय शाश्वत शेती अभियान या केंद्र पुरस्कृत योजनेमध्ये हा प्रकल्प भारत सरकारच्या कृषि व सहकार मंत्रालयाच्या एकात्मिक पोषण व्यवस्थापन विभागाच्या परंपरागत कृषि विकास योजनेतून साध्य करावयाचा आहे. हया योजनेतून पीजीएस प्रणाली पध्दतीने सेंद्रीय शेती करून तिचे प्रमाणीकरण करणे तसेच सेंद्रीय शेतीसाठी सेंद्रीय गट निर्मिती करणे व ग्राहकाला रसायनमुक्त खात्रीशीर उत्पादन मिळावे हा मुख्य उद्देश आहे.

२) योजनेची वैशिष्ट्ये:-

- २.१. सेंद्रीय शेती माध्यमातून व्यावसायिक सेंद्रीय शेतीस प्रोत्साहन देणे.
- २.२. राज्यातील शेतक-यांना सेंद्रीय निविष्ठा वापरण्यास प्रोत्साहन देणे.
- २.३. सहभाग हमी पध्दतीने (Participatory Guarantee System -PGS) प्रमाणीकरण करणे.
- २.४. शेतक-यांच्या शेतावर सेंद्रीय शेती निविष्ठा तयार करणे.
- २.५. सेंद्रीय निविष्ठांचा पुरवठा करणे.

- २.५. सेंद्रीय शेतमालाची विक्री व्यवस्था करणे.
- २.६. कमी खर्चाच्या तंत्रज्ञानाचा अवलंब करुन शेतक-यांचा उत्पादन खर्च कमी करुन आर्थिक उत्पन्न वाढविणे.
- २.७. रासायनिक कीटकनाशक उर्वरित अंशमुक्त शेतमाल ग्राहकास उपलब्ध करुन देणे.

३) योजनेची अंमलबजावणी पध्दत:-

राज्यात सन २०१५-१६ पासून राष्ट्रीय शाश्वत शेती अभियान या केंद्र पुरस्कृत योजनेमध्ये परंपरागत कृषि विकास योजनेतर्गत सेंद्रीय शेती ही सहभागी हमी पध्दतीने राबविण्यात येणार आहे. त्यामध्ये अनुदानासाठी केंद्र सरकार हिस्सा ६० टक्के व राज्य सरकार हिस्सा ४० टक्के राहिल. **सदरची योजना आत्मा यंत्रणेमार्फत राबविण्यात यावी.** या करीता आत्मा यंत्रणेने हा कार्यक्रम स्वतः अथवा सेंद्रीय शेती पद्धतीमध्ये अनुभवी संस्थांच्या मार्फत राबवावा. शेतकरी गट स्थापनेपासून ते विक्री व्यवस्थेपर्यंतचा अनुभव असणा-या स्वयंसेवी संस्थेची निवड करण्यात यावी आणि त्यांच्या मार्फत कार्यक्रमाची अमलबजावणी करण्यात यावी.

४) गट/ समूहाची रचना:-

भौगोलिक दृष्ट्या व दळणवळणास सोयीचे असलेल्या क्षेत्रामधून ५० एकर क्षेत्राचा ५० शेतक-यांचा एका गटामध्ये/समूहामध्ये समावेश करावा. निवडलेले क्षेत्र हे सलग क्षेत्र असावे.

५) लाभार्थी व गट निवडीचे निकष- :-

- ५.१ गटामध्ये भाग घेणा-या शेतक-याने तीन वर्षे सेंद्रीय शेती योजनेत भाग घेणे बंधनकारक राहिल.
- ५.२ एक शेतक-यास १ एकर व जास्तीत जास्त २.५ एकर पर्यंत लाभ घेता येईल.
- ५.३ रासायनिक कीटकनाशके, रासायनिक खते वापरणार नाही असे प्रतिज्ञापत्र शेतक-यांनी लिहून देणे बंधनकारक करावे.
- ५.४ यापूर्वी सेंद्रीय शेती कार्यक्रमात भाग घेतलेल्या शेतक-यांना प्राधान्य देण्यात यावे.
- ५.५ एका गावातील पूर्ण गट हा महिलांचा होत असल्यास त्याला प्राधान्य देण्यात यावे.त्यामध्ये महिला बचतगट, शेती महिला मंडळ, यांचा समावेश करावा. त्याचप्रमाणे इतर ५० एकराचे गट करतांना त्यामध्ये १६ % अनुसूचित जाती व ८ % अनुसूचित जमातीच्या शेतक-यांची निवड करावी.
- ५.६ गटात समाविष्ट होणा-या शेतक-याकडे किमान दोन पशुधन असावे.
- ५.७ निवड करण्यात येणा-या शेतक-याकडे बँक खाते असावे.नसल्यास,बँक खाते उघडण्यास सांगावे. प्रकल्प संस्थेच्या माध्यमातून कार्यक्रम राबवितांना अनुदान संस्थेमार्फत खर्च करण्यात येवून संस्थेने जमा खर्चाची नोंद ठेवावी.
- ५.८ कोरडवाहू व बागायती क्षेत्राचा स्वतंत्र गट करावे.त्यामध्ये कोरडवाहू क्षेत्राला प्राधान्य देण्यात यावे.
- ५.९ प्रत्येक लाभार्थ्याने दरवर्षी माती, पाणी तपासून घेणे बंधनकारक राहिल.
- ५.१० अपारंपारिक उर्जास्रोताचा वापर करणा-या लाभार्थ्यास प्राधान्य देण्यात यावे.
- ५.११ एक गट/समूह शक्यतो भौगोलिक व दळणवळणाचे दृष्टीने सोयीचे असलेल्या क्षेत्रातील असावा जेणेकरुन हा प्रकल्प यशस्वी करण्यासाठी मदत होईल. आदिवासी व डोंगराळक्षेत्रात/राज्यामध्ये गट तयार करण्यासाठी/प्रकल्प राबविण्यासाठी प्रादेशिक परिषदेची मदत घ्यावी.
- ५.१२ सदर योजनेमध्ये आत्मा अंतर्गत कार्यरत असलेले गट/समूह शेतकरी उत्पादक कंपनी यांना सहभागी करुन घ्यावे.सदर योजनेमध्ये अनुसूचित जाती,अनुसूचित जमाती गटांना प्राधान्य देण्यात यावे.
- ५.१३ मा.संसद सदस्य व विधान मंडळ सदस्य यांनी संसद ग्राम योजनेतंतर्गत निवडलेल्या गावांचा या योजनेत प्राधान्याने सहभाग करण्यात यावा.

६) गट / समूहाची निवड :-

गटाची निवड कार्यक्षेत्रातील कृषि सहाय्यक, कृषि पर्यवेक्षक तसेच तालुका तंत्रज्ञान व्यवस्थापक (आत्मा) व स्थानिक अशासकीय संस्था यांनी एकत्रितपणे शेतक-यांशी चर्चा करुन इच्छुक शेतकरी गटाची प्राथमिक शिफारस करावी. अशा शेतक-यांची संपूर्ण माहिती (उदा.नाव, पत्ता, क्षेत्र, सर्वे नंबर, इत्यादी माहिती) सोबत दिलेल्या प्रपत्रामध्ये तयार करावी. सदरची माहिती तालुका तंत्रज्ञान व्यवस्थापन (आत्मा) यांनी एकत्रित करुन तालुका कृषि अधिकारी कार्यालयास सादर करावी. त्यानंतर तालुका कृषि अधिकारी कार्यालय स्तरावर गटाची शिफारस तालुकास्तरीय समितीमार्फत करण्यात यावी. व प्रस्ताव अंतिम मंजूरीसाठी जिल्हा समितीकडे सादर करावा.

अ) स्थानिक खाजगी संस्थांचा मागील तीन वर्षांचा सेंद्रीय शेती विषयी अनुभव असल्यास अशा संस्थांचा सुध्दा कार्यक्रम राबविताना सहभाग घ्यावा. सदर संस्थांची नोंदणी प्रादेशिक सेंद्रीय शेती केंद्र नागपूर, यांचेकडे नोंदणी असलेल्या प्रादेशिक परिषदेकडे असणे आवश्यक आहे.

ब) आत्मा अंतर्गत कार्यान्वित असलेली शेतकरी उत्पादक कंपनीमध्ये शेतकरी संख्या जास्त असते अशा वेळी त्यामधील इच्छुक शेतक-यांची निवड करावी व योजनेच्या निकषात बसेल असा गट / समूह तयार करावा.

क) निवडलेल्या गटाची संपूर्ण माहिती संगणकावर ऑनलाईन भरण्याची जबाबदारी तालुका स्तरावर तालुका तंत्रज्ञान व्यवस्थापन (BTM) (आत्मा) यांची राहिल.

ड) आत्मा यंत्रणा स्थानिक, खाजगी संस्थांच्या सहभागाविना सुध्दा कार्यक्रम राबवू शकते. परंतु प्रादेशिक सेंद्रीय शेती केंद्र यांनी ठरविलेले सेंद्रीय शेतीचे नियमावलीचे पालन करणे बंधनकारक राहिल.

शेतकरी गटा अंतर्गत निवड केलेल्या लाभार्थी शेतक-यांची माहिती खालीलप्रमाणे तक्क्यात करावी.

अ. क्र.	शेतकरी नांव पुर्ण पत्त्यासह व मोबाईल क्र.	वर्गवारी (एससी/ एसटी/ महिला/ सर्व साधारण)	एकुण जमीन (८-अ नुसार)	अल्प/ अत्यल्प /इतर	समूहात प्रस्तावित सर्वे क्र.	बागायत / जिरायत	बागायत असल्यास सिंचनाचा स्रोत					उपलब्ध साधने संख्या		
							विहीर	कॅनॉल	तलाव	बोडी	भिजणारे एकूण क्षेत्र (हे.)	ट्रॅक्टर	पावर टिलर	पशुधन
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५

७) गट मार्गदर्शकाची निवड:-

निवडलेल्या शेतक-यांच्या गटातून एका शेतक-याची गट मार्गदर्शक म्हणून निवड करावी. जेणे करुन निवडलेला शेतकरी गटातील इतर शेतक-यांना सेंद्रीय शेतीविषयक प्रशिक्षण देऊ शकेल. उच्च शिक्षित, कृषि पदवीधर, पदविका, /निवृत्त कृषि अधिकारी/कृषि विद्यापीठाचे प्राध्यापक/ शास्त्रज्ञ/ कृषि उत्पादक कंपनीचे प्रवर्तक/सेंद्रीय शेती पुरस्कार प्राप्त शेतकरी/ किमान एक वर्ष सेंद्रीय शेती अनुभव असलेले व्यक्ती- शेतकरी/नाबार्डअंतर्गत अॅग्रीपॉलीक्लिनीक व अॅग्रीबिझनेस सेंटर अभ्यासक्रम पूर्ण केलेले व्यक्ती / सेंद्रीय शेती अंतर्गत प्रवर्तकांचे प्रशिक्षण पूर्ण केलेल्या अशासकीय व्यक्ती/मधूमक्षिका पालन प्रशिक्षण/ पशुधन व्यवस्थापन पदवीका अभ्यासक्रम/बीएससी मत्स्यव्यवसाय इ. पूर्ण केलेल्या व्यक्ती, ज्यांना संगणक विषयक ज्ञान आहे अशा शेतक-यांना गट मार्गदर्शक म्हणून निवड करावी.

गट मार्गदर्शकाची निवड गटातील सर्व शेतक-यांनी एकत्रित चर्चा करुन सर्वसंमतीने करावी.

८) शेतकरी गट प्रशिक्षण:-

शेतक-यांचे प्रशिक्षण हे कृषि विभाग (रामेती), प्रादेशिक परिषद अथवा मान्यता प्राप्त संशोधन केंद्रावर घेण्यात यावे त्याचप्रमाणे सन २०१३-१४ व २०१४-१५ मध्ये सेंद्रीय शेती धोरण योजनेतर्गत एकूण यशस्वी शेतक-यांच्या शेतीवर सेंद्रीय बहुविध प्रशिक्षण केंद्र, बीड-२, धुळे-१, नांदेड-१ व रत्नागिरी-१ जिल्ह्यामध्ये उभारण्यात आलेले आहेत. अशा ठिकाणी सुध्दा प्रशिक्षण आयोजित करावे.

९) सहभागी हमी पध्दती :-

सहभागात्मक हमी पध्दती ही प्रतीची हमी देणारी स्थानिक पध्दतीला पोषक अशी सेंद्रीय उत्पादन हमी पध्दती आहे. या पध्दतीमध्ये उत्पादक आणि ग्राहकाबरोबरच भागीदारांच्या सहभागावर भर देण्यात आला आहे. ही पध्दती त्रयस्थ यंत्रणेमार्फत प्रमाणीकरणाच्या चौकटीबाहेर कार्य करते. यामध्ये उत्पादकाचे उत्पादन सहभागीदाराच्या सक्रिय सहभागातून प्रमाणीत करण्यात येते. आणि हे विश्वासाहर्तेच्या पायावर उभारलेले, सामाजिक जाळे आणि ज्ञानाची आदान प्रदानावर आधारलेले आहे. सहभागात्मक हमी पध्दती ही अशी पध्दती आहे की ज्यामध्ये एकाच परिस्थितीत लोक एकमेकांच्या उत्पादन पध्दतीचे मुल्यनिर्धारण तपासणी आणि पडताळणी करून गटाचे संपूर्ण क्षेत्र सेंद्रीय म्हणून घोषित करतात.

- सेंद्रीय शेतक-यांचे प्रमाणीकरण पध्दतीवर पूर्ण नियंत्रण
- प्रमाणीकरणासाठी सोपी व साधी पध्दती.
- अभिलेख प्रमाणशीर आणि शेतक-यांना समजतील अशा स्थानिक भाषेमध्ये उपलब्ध.
- गटातील शेतकरी हे स्थानिक व एकमेकांशी परिचित असतात. ते स्वतः शेती करीत असल्यामुळे ते शेतीच्या दैनंदिन व्यवहाराशी समरस राहतील.
- स्थानिक सुक्ष्म तपासणी पथक सेंद्रीय उत्पादन घेणा-या गटातील सहभागी शेतक-यांमधूनच निवडले जात असल्याने, व ते त्याच गावातील राहणारे असतात. त्यामुळे ते चांगले सर्वेक्षण करू शकतात.
- स्थानिक पथकाद्वारे उत्पादीत सेंद्रीय शेती मालाची तपासणी करणेकामी कमी खर्च येतो.
- प्रादेशिक सहभागात्मक हमी पध्दती (पीजीएस) गट परस्परांना माहितीचे असल्याने प्रक्रिया आणि विक्रीसाठी चांगले जाळे उभारता येते.
- सहभाग हमी पध्दतीत वैयक्तिक शेतक-यांना प्रमाणीकरणाचे प्रमाणपत्र दिले जात असून त्यांची प्रमाणीत सेंद्रीय उत्पादने स्वतंत्र पणे विकता येतात.
- रॅण्डम पध्दतीने सेंद्रीय उत्पादनाचे उत्पन्नातील अंश ठराविक कालावधीमध्ये तपासणी केली जात असल्याने उत्पादनाची विश्वासाहर्ता वाढते.

पी.जी.एस.प्रणालीपध्दतीचे प्रशिक्षण गटातील सदस्य व गट मार्गदर्शक यांना राज्य सरकारच्यामार्फत, प्रादेशिक परिषदेमार्फत NCOF/ RCOF/ ICAR/ SAUS/ HTC/RC यांच्या वेगवेगळ्या सेंद्रीय शेतीमधल्या नामांकित व तांत्रिकदृष्ट्या अभ्यासू व्यक्तीकडून सेंद्रीय शेती प्रमाणीकरण विषयावर प्रशिक्षण द्यावे तसेच, सदर प्रशिक्षणानंतर सर्बधितांना प्रमाणपत्र देण्यात यावे. सदर प्रशिक्षणामध्ये शेतक-यांची नाव नोंदणी, सेंद्रीय उत्पादन व प्रमाणीकरणासाठी आवश्यक कागदपत्रे विविध बैठका, प्रशिक्षणे, शेती दैनंदिनी इ.रेकार्ड ठेवणे, पीजीएस प्रणाली पध्दतीने गट चालविणे, आवश्यक व्यवस्थापन करणे, घरच्या घरी कीटकनाशके, खते निर्मिती करणे, माती नमुने गोळा करणे व गुणवत्ता नियंत्रण, सेंद्रीय पदार्थाचे पॅकेजींग, लेबलींग, ब्रँडींग व मार्केटींग करणे यासंदर्भात माहिती देणे, सेंद्रीय कीटकनाशके, खते निर्मितीसाठी आवश्यक साधन सामुग्री इत्यादी विषयांचा समावेश असावा. सहभागी हमी पध्दतीमध्ये राष्ट्रीय जैविक शेती केंद्राने (NCOF) नोंदणी केलेल्या प्रादेशिक परिषदेचा सहभाग राहिल.

१०) आत्मा यंत्रणेने करावयाची अंमलबजावणी :-

- १०.१ खाजगी संस्थेची /कार्यान्वयन यंत्रणेची कार्यक्रमासाठी निवड करणे. सेंद्रिय शेती पध्दतीमध्ये अनुभव असलेल्या नोंदणीकृत स्वयंसेवी संस्था/ कार्यान्वयन यंत्रणेची निवड करून त्यांचे मार्फत कार्यक्रम राबविण्यात यावा.
- १०.२ आत्मा यंत्रणेने NCOF / RCOF / ICAR / SAUS / FPC / HTC / RC यांच्याशी निगडीत सेंद्रिय शेतीमधल्या नामांकित व तांत्रिकदृष्ट्या अभ्यासू व्यक्तीकडून सेंद्रिय शेती प्रमाणीकरण विषयावर जिल्हास्तरावर गट मार्गदर्शकाचे प्रशिक्षण तसेच गटातील इतर शेतक-यांसाठी प्रशिक्षण आयोजित करावे.
- १०.३ ऑनलाईन नोंदणी- शेतकरी गटाची ऑनलाईन पध्दतीने संपूर्ण नोंदणी करावी.
- १०.४ पी.जी.एस.प्रणालीसाठी आवश्यक कागदपत्रे तयार करणे(उदा.शेती पीक पध्दती,वापरलेल्या खतांचा व औषधांचा तपशिल, शेतकरी नोंदणी अर्ज, करार, सभा, प्रशिक्षण इत्यादी)
- १०.५ अंतर्गत तपासणी (Peer Appraisal) करणे व प्रमाणीकरण करणे.
- १०.६ एका गटामधून (Cluster) प्रति वर्षे २१ माती नमुने घेणे. असे ६३ माती नमुने तीन वर्षांमध्ये तपासणीसाठी पाठविणे.
- १०.७ एका गटामधून (Cluster) सेंद्रिय उत्पादनाचे/सेंद्रिय मालाचे दुस-या व तिस-या वर्षात प्रत्येकी आठ नमुने क्रिटकनाशके व रासायनिक अंश तपासणीसाठी NABL Accrediated शासकीय प्रयोगशाळेत पाठवावे.

११) कार्यक्रम राबवितांना खालील बाबींचा प्राधान्याने अंगिकार करावा.

- ११.१ सेंद्रिय पध्दतीने नत्र स्थिरीकरण करणारे पीक लागवड.
- ११.२ सेंद्रिय प्रमाणीत द्रवरुपी सेंद्रिय खते खरेदी करणे. (नत्र स्थिरीकरण करणारे घटक, स्फुरद विरघळणारे जिवाणू खते, पालाश विरघळणारे जीवाणू, सेंद्रिय प्रमाणीत निम/करंजयुक्त कीटकनाशके, निंबोळी अर्क, पावडर, शासनामान्य ग्रेडचे सेंद्रिय प्रमाणीत सूक्ष्म मूलद्रव्य इत्यादी खते खरेदी करणे व गटांना पुरवठा करणे)
- ११.३ फॉस्फेट युक्त सेंद्रिय खताचा वापर करणे.
- ११.४ गांडुळ खत युनिट उभारणी करणे. त्याचे आकारमान ७X३X१ फुट असावे.
- ११.५ अवजारे भाड्याने घेऊन आवश्यकतेनुसार शेतक-यांना अवजारे / यंत्र पुरविणे.
- ११.६ सेंद्रिय उत्पादक गटांस सेंद्रिय उत्पादनाचे दळणवळण करण्यासाठी वाहन खरेदी करणे. दूर सेंद्रिय मालवाहतुकीकरीता आवश्यकतेनुसार समूह/गटांनी आप-आपसांत सामंजस्य करार करून/ गटांचा/समूह करून कार्यवाही केल्यास (ऑनप्रोराटाबेसीस)अर्थसहाय्य अनुज्ञेय राहिल. परंतु वाहतूक नियंत्रण विभाग यांचेकडून रितसर मान्यता घेणे आणि वाहनास योजनेचे अर्थसहाय्याचा फलक लावणे बंधनकारक राहिल.
- ११.७ सेंद्रिय उत्पादनाचे पॅकींग, लेबेलिंग आणि ब्रँडींग तयार करणे.

१२) पी.जी.एस.प्रणालीमध्ये प्रादेशिक परिषद निवड-

सदर योजनेमध्ये प्रादेशिक परिषदेची मुख्य भूमिका राहणार आहे. प्रादेशिक सेंद्रिय शेती केंद्र नागपूर (RCOF) यांचेकडे नोंदणी केलेल्या प्रादेशिक परिषदेची निवड करून त्याप्रमाणे त्यांचेकडे शेतकरी गटाची नोंदणी करावयाची आहे. आत्मा यंत्रणा स्वतः कार्यक्रम राबवणार असल्यास त्यांनी देखिल प्रादेशिक सेंद्रिय शेती केंद्र नागपूर (RCOF) यांचेकडे प्रादेशिक परिषद म्हणुन नोंदणी करावी.

उत्पादीत शेतीमालाचा दर्जा सुधारणे, सेंद्रिय शेती माध्यमातून व्यावसायिक सेंद्रिय शेतीस प्रोत्साहन देणे, आर्थिक उत्पन्न/रास्त दर-सेंद्रिय शेतीची बाजारपेठ तयार होऊन शेतक-यांना योग्य भाव मिळणे ही देखिल सेंद्रिय

शेतीची आणि परंपरागत कृषि विकास योजनेची प्रमुख उद्दिष्ट असलेमुळे उपलब्ध तरतूदीच्या अधिन राहून तृतीय पक्ष (थर्ड पार्टी) प्रमाणिकरण प्रक्रिया पूर्ण करून काही गट सेंद्रीय माल निर्यात करून लाभार्थ्यांना अधिक फायदा मिळवून देण्यास इच्छुक असल्यास तशी कार्यवाही करणेबाबत देखील मान्यता देणेत येत आहे. त्यायोगे परकिय चलन उपलब्ध होणार असून सेंद्रीय शेती करणारे लाभार्थ्यांचा आत्मविश्वास वाढणार आहे. तृतीय पक्ष (थर्ड पार्टी) प्रमाणिकरण करावयाचे झाल्यास अतिरिक्त लागणारा निधी गटाने लोकसहभागातून भागवावा.

५० एकर क्षेत्रासाठी ५० शेतक-यांच्या गटासाठी वर्षनिहाय राबविण्यात येणारे घटक व बाबी जोडपत्र-‘अ’ मध्ये देण्यात आलेल्या आहे. जोडपत्र-‘अ’ नुसार बाबी राबविण्याची जबाबदारी आत्मा यंत्रणेची राहिल.

१३) अनुदानाचे वितरण:-

कृषि आयुक्तालय स्तरावरून जिल्हानिहाय अनुदानाचे वितरण हे जिल्हा प्रकल्प संचालक, कृषि तंत्रज्ञान व्यवस्थापन यंत्रणा (आत्मा) यांच्याकडे कामाच्या स्वरूपानुसार व आवश्यकतेनुसार सुपूर्त करण्यात येईल. संबंधित विभागीय कृषि सहसंचालक यांनी वेळोवेळी योजनेचा आढावा घ्यावा. विभागातील सेंद्रीय गट संख्या बदलाचे अधिकार विभागीय कृषि सहसंचालक यांना राहतील.

१४) शासकीय स्तरावरून योजनेचे नियोजन, आहरण व संवितरण:-

राज्यात सन २०१५-१६ पासून राष्ट्रीय शाश्वत शेती अभियानांतर्गत परंपरागत कृषि विकास योजना (सेंद्रीय शेती) यशस्वी करण्यासाठी तालुका स्तरावर खालीलप्रमाणे समिती गठीत करण्यात येत असून सभा आयोजित करणे अभिप्रेत आहे. गरजेनुरूप अतिरिक्त सभा आयोजित करणेस हरकत नाही.

१४.१ तालुका स्तरावरील समिती

१. तालुका कृषि अधिकारी	अध्यक्ष
२. मंडल कृषि अधिकारी (संबंधित)	सदस्य
३. कृषि अधिकारी, पंचायत समिती.	सदस्य
४. कृषि पर्यवेक्षक (संबंधित)	सदस्य
५. पणन प्रतिनिधी (कृषि उत्पन्न बाजार समिती)	सदस्य
६. तालुका तंत्रज्ञान व्यवस्थापक(तालुका कृषि अधिकारी कार्यालय)	सदस्य सचिव

१४.१.१ तालुका स्तरावरील समितीचे कार्य व जबाबदा-या:-

१. योजनेची तालुक्यात योग्य ती प्रचार व प्रसिद्धी करणे.
२. शेतक-यांची निवड व गटाची निवड करणे.
३. गटामधील गट मार्गदर्शकाची निवड प्रक्रिया हाताळणे.
४. गटाची निवड करून जिल्हास्तरीय समितीकडे अंति मंजूरीसाठी सादर करणे.
५. जिल्हास्तरीय समितीच्या मंजूरीनंतर गटाची नोंदणी सहभागी हमीपद्धतीच्या वेबसाईटवर होईल याची दक्षता घेणे.
६. गटाला देण्यात येणा-या लाभाच्या बाबींचा आढावा घेणे व त्याची अंमलबजावणी योग्य रीतीने होईल याची दक्षता घेणे.

सदर योजनेचे संपूर्ण सनियंत्रणाचे कामासाठी **जिल्हा स्तरावर खालीलप्रमाणे समिती** गठीत करण्यात येत आहे. सदर समितीने सेंद्रीय शेतीसाठी गाव निवड व कार्यक्रमाची रूपरेषा ठरविण्यासाठी सभा आयोजित करणे अभिप्रेत आहे. गरजेनुसार अतिरिक्त सभा आयोजित करणेस हरकत नाही.

१४.२ जिल्हा स्तरावरील समिती

१. जिल्हाधिकारी	अध्यक्ष
२. जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी	सदस्य
३. कृषि विद्यापीठ प्रतिनिधी	सदस्य
४. पणन प्रतिनिधी (कृषि उत्पन्न बाजार समिती)	सदस्य
५. प्रादेशिक परिषद - सेंद्रीय शेती प्रमाणिकरण संस्था (संबंधित जिल्हा) (आवश्यकतेनुसार निर्मात्रित)	सदस्य
६. प्रकल्प संचालक, कृषि तंत्रज्ञान व्यवस्थापन यंत्रणा (आत्मा)	सदस्य सचिव

१४.२.१. जिल्हा स्तरावरील समितीचे कार्य व जबाबदा-या:-

१. तालुकास्तरीय समितीकडून प्राप्त गटांची अंतिम मंजूरी करणे.
२. आत्मा व्यतिरिक्त इतर संस्थाना कार्यक्रम राबवण्यास प्रस्तावानुसार मंजूरी देणे.
३. कार्यक्रमांच्या अंमलबजावणीचा आढावा घेणे.

१५) प्रसिध्दी :-

परंपरागत कृषि विकास योजनेंतर्गत सेंद्रीय शेती योजनेस व योजनेअंतर्गत घटकांना विस्तृत स्वरूपात जिल्हा व विभाग स्तरावरून प्रसिध्दी देण्यात यावी. तसेच, शेतक-यांना गटनिहाय सेंद्रीय शेती पध्दती अवलंबनासाठी उद्युक्त करावे. योजनेअंतर्गत राबविलेले कार्यक्रम परिसरातील शेतक-यांना व जिल्ह्यातील लोकप्रतिनिधींना दाखवावेत आणि अधिकाधिक शेतक-यांनी तंत्रज्ञान अवलंब करण्यासाठी वातावरण निर्मिती करावी. त्याचप्रमाणे शेतक-यांनी सेंद्रीय शेती करतांना राबविलेल्या उपक्रमांची, सेंद्रीय उत्पादनाची तथा शेतक-यांना मिळालेले वाढीव दर व अधिक उत्पन्नाबाबत यशोगाथा इंग्रजी व मराठी भाषेमध्ये तयार करून त्यास विस्तृत प्रसिध्दी द्यावी. यासाठी सेंद्रीय शेतीस तांत्रिक मार्गदर्शन पुरविणा-या मार्गदर्शक संस्था तथा सेवाभावी कार्यकर्त्यांचे सहाय्य घ्यावे. विविध योजनांतर्गत सेंद्रीय शेतीशी संलग्न असणा-या घटकांची या योजनेशी सांगड घालून राज्यातील सेंद्रीय शेतीस चालना मिळणेसाठी प्रयत्न करावेत.

१६) तपासणी:-

योजनेअंतर्गत राबविण्यात येणा-या प्रत्येक क्षेत्रिय घटकांची खाली नेमून दिलेल्या मापदंडानुसार तपासणी करावी.

अ.क्र.	संबंधित अधिकारी	तपासणीची टक्केवारी
१.	कृषि सहाय्यक	१०० टक्के
२	कृषि पर्यवेक्षक	२५ टक्के
३	मंडळ कृषि अधिकारी	१० टक्के
४	तालुका कृषि अधिकारी	०५ टक्के
५	उपविभागीय कृषि अधिकारी	०२ टक्के
६	प्रकल्प उपसंचालक (आत्मा)	०५ टक्के
७	जिल्हा प्रकल्प संचालक (आत्मा)	०३ टक्के
८	विभागीय कृषि सहसंचालक/ जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी	०.२ टक्के

तपासणीमध्ये आढळणा-या उणीवा व त्रुटी संबंधितांचे निदर्शनास आणून वेळीच पूर्तता करावी आणि त्याप्रमाणे सुधारणा कराव्यात. तसेच शेतकरी /कर्मचा-यांच्या शंका/अडचणींचे निरसन करणे यासाठी गरजेनुसार वरिष्ठ कार्यालय, कृषि विद्यापिठे तथा कृषि आयुक्तालयाचे स्तरावरून मार्गदर्शन प्राप्त करून घ्यावे. तसेच आढळलेल्या गंभीर बाबींबाबत नियमानुसार कार्यवाही करावी.

१७) माहिती उपलब्धता व अहवाल सादर करणे :-

सॅंद्रीय शेती सहभागी हमी पध्दती ही नवीन कृषि पध्दती असल्याने विविध प्रकाराच्या माहितीची विविध स्तरावरून विचारणा होते. त्यासाठी माहितीची उपलब्धता होणेसाठी सविस्तर माहिती जसे सॅंद्रीय शेतीखालील पीकनिहाय क्षेत्र, उत्पादन, (शेतकरी नोंदणी, शेतीचा इतिहास, पीक पध्दती, वापरलेल्या निविष्टा शेतकरी प्रतिज्ञापत्र, सभा, प्रशिक्षण), कार्यरत असलेल्या संस्था, त्यांच्या कार्याचे स्वरूप, सॅंद्रीय शेतीशी समरस झालेले शेतकरी/व्यक्ति त्यांचे योगदान, प्रमाणीकरणाखालील व प्रक्रियेतील क्षेत्र, सॅंद्रीय शेतीचे ग्राहक, प्रक्रिया उद्योग, उपलब्ध बाजारपेठ, इ. सविस्तर माहिती गट प्रवर्तक (LRP) यांच्या मदतीने तालुका तंत्रज्ञान व्यवस्थापक (BTM) यांनी तालुका ऑनलाईन पध्दतीने भरावी व वेळचेवेळी अद्यावत ठेवावी.

तसेच जिल्हा स्तरावर प्रकल्प उपसंचालक (आत्मा) यांनी डाटा एंट्री ऑपरेटर यांच्या मदतीने ऑनलाईन पध्दतीने शेतकरी नोंदणी, शेतीचा इतिहास, पीक पध्दती, वापरलेल्या निविष्टा शेतकरी प्रतिज्ञापत्र, सभा, प्रशिक्षण, आणि इतर अनुषंगीक संदर्भ माहिती वेळचेवेळी अद्यावत ठेवावी.

तालुका कृषि अधिकारी व उपविभागीय कृषि अधिकारी, जिल्हा अधिक्षक कृषि अधिकारी यांनी शेतकरी याद्या प्रमाणित करून त्यांचे कार्यालयात जतन करावी. तसेच मागणीनुसार तपासणीसाठी/ माहितीसाठी उपलब्ध करून द्यावी. योजनेचा महिना निहाय/ घटकनिहाय भौतिक/आर्थिक लक्ष /साध्याचा अहवाल दर महिन्याच्या १० तारखेपर्यंत कृषि आयुक्तालयास सादर करावा.

१८) योजना अंमलबजावणी करीता पुढील वेगवेगळ्या स्तरावर करावयाची जबाबदारी पुढील प्रमाणे

१८.१. प्रकल्प संचालक आत्मा :-

- योजनेतर्गत निवडलेल्या प्रकल्पासाठी स्वयंसेवी संस्था/ कार्यान्वयन यंत्रणेची निवड करणे (जिल्हा स्तरीय समितीच्या मान्यतेने). प्रकल्प संचालक आत्मा स्वतंत्ररित्या हे सुध्दा प्रकल्प राबवू शकते.
- प्रकल्पातील अंमलबजावणीच्या प्रत्येक टप्प्यावर सनियंत्रण करणे, गरजेनुसार मार्गदर्शन व सूचना करणे, व अपेक्षित उद्दिष्ट पूर्ण होण्याचे दृष्टीने सर्व कार्यक्रम राबविणे.
- निवडलेल्या संस्थाना अग्रीम देणे. दिलेल्या अग्रीमचा विनियोग घेतल्यानंतर पुढील अर्थसहाय्य देणे व दरमहा घटकनिहाय संभावीत अहवाल उद्दीष्ट पूर्तीच्या टक्केवारी सादर करणे इत्यादि जबाबदा-या असतील.
- निवडलेल्या स्वयंसेवी संस्थांच्या कार्यक्षेत्रासाठी आत्मा तर्फे एका अधिका-याची जबाबदारी देऊन पुनर्विलोकन करणे.

१८.२. विभागीय परिषद

- निवडलेल्या प्रकल्पातील सर्व शेतक-यांना पीजीएस सहभाग हमी पध्दतीने प्रमाणीकरणासाठी मार्गदर्शन करणे व सहभागी करून घेणे.
- प्रमाणीकरणाचे आवश्यक अभिलेख करून घेणे व संगणीकरण करणे. वेळोवेळी स्वयंसेवी संस्थाना मार्गदर्शन करणे.
- विभागात निवडण्यात आलेल्या सर्व प्रकल्पाचे विभागीय परिषदेमार्फत मार्गदर्शन करण्यात यावे. ज्यामध्ये प्रकल्प अंमलबजावणी आवश्यकतेनुसार प्रमाणीकरण व क्षेत्रीय कामाकरीता मार्गदर्शन करणे अपेक्षित आहे.

१८.३. कार्यान्वयन संस्था:-

- प्रकल्पासाठी अमलंबजावणीसाठी स्वयंसेवी संस्थेकडे उत्पादन ते विक्री व्यवस्था असणे आवश्यक आहे.
- प्रमाणीकरण प्रक्रियेतील १ अंतिम प्रमाणित गटांचे शेतमाल विक्रीची व्यवस्था सुसंगत होऊ शकेल अशा सस्थांची गटांची निवड करणे
- निवड केल्यानंतर प्रकल्प संचालकास सादर करुन अनुमती घ्यावी. दर महिन्यात करावयाच्या कार्याचे पुर्व नियोजन मंजूर करुन घ्यावे म्हणजे त्रुटी राहणार नाहीत.
- गटांचे प्रशिक्षण, क्षेत्रीय काम याबाबत फोटोग्राक्स, लघुटिपणी, यशोगाथा याबाबतच्या नोंदी ठेवाव्यात. निवडलेले गट शक्यतोवर सलग्न क्षेत्रातील घ्यावेत.
- मासीक नियोजन व अंमलबजावणी अहवाल सादर करुन दिलेल्या कालावधील प्रकल्प पुर्ण करावे. पुर्ण झालेल्या प्रकल्पाचा पुर्णत्वाचा पूर्ण अहवाल सादर करावा.

१९) भौतिक व आर्थिक कार्यक्रम:-

केंद्र शासनाने राज्यासाठी ५० एकराचे (२० हेक्टर) सन २०१६-१७ ते २०१८-१९ या तीन वर्षांच्या कार्यक्रमाचे ९३२ गट मंजूर केलेले आहेत.

तसेच सन २०१७-१८ ते २०१९-२० या तीन वर्षांच्या नियोजित कार्यक्रमाचे ३२६ गट मंजूर केलेले असून जोडपत्र 'ब' मध्ये जिल्हानिहाय भौतिक लक्षांक दर्शविण्यात आलेले आहे.

जोडपत्र- 'अ' मध्ये दिलेल्या घटक व बाबी ५० एकर गटासाठी आहेत. त्याप्रमाणे प्रत्येक गटावर खर्च करण्यात यावा. प्रत्येक गटासाठी येणा-या खर्चाची नोंद स्वतंत्र ठेवण्यात यावी. गटासाठी प्रथम वर्षाच्या बाबी राबविल्याशिवाय, दुस-या व तिस-या वर्षाच्या बाबी राबविता येणार नाहीत. जोडपत्र-'अ' मध्ये दिलेल्या क्रमानेच बाबी राबविण्यात याव्यात.

२०) गट/समूह पध्दतीने सेंद्रीय शेती- फलश्रुती:-

- २०.१. शेतीत सेंद्रीय कर्बाचे प्रमाण वाढून जमिनीचा पोत सुधारणे त्याद्वारे मुलस्थानी वर्षाजल संवर्धन होईल
- २०.२. उत्पादीत शेतीमालाचा दर्जा सुधारेल.
- २०.३. शेतात लागणा-या मुलभूत निविष्टांचे शेतक-यांनी स्वतः उत्पादन करणे व त्याद्वारे उत्पादन खर्चात कपात होणार आहे.
- २०.४. समूह गट संघटनाची वृत्ती वृद्धीगत होऊन शेतमाल विक्री करतांना मोठा साठा उपलब्ध होईल, त्याद्वारे विक्री दर ठरवितांना निर्णय क्षमता वाढीस लागेल.
- २०.५. समूह पध्दतीमुळे गावातील सामाजिक सलोखा निर्माण होईल.
- २०.६. प्रकल्पाची फलश्रुती शेजारच्या गावांना/शेतक-यांना मार्गदर्शक ठरुन सेंद्रीय पध्दतीचा विस्तार होईल.

पी.जी.एस.प्रणाली संबंधीत ऑग्लभाषीय मार्गदर्शक सुचना व त्यानुषंगीक माहितीकरीता राष्ट्रीय जैविक शेती केंद्र, गाजियाबाद यांचेकडील संकेतस्थळ- <http://ncof.dacnet.nic.in> वर माहिती उपलब्ध होईल. तसेच ईमेल Email: nbdc@nic.in व दूरध्वनी क्रमांक ०१२०-२७६४९०६, २७६४९०१, २७६४२१२ या दूरध्वनी क्रमांकवर संपर्क साधावा. तसेच प्रादेशिक सेंद्रीय शेती केंद्र नागपूर यांचेकडील संकेतस्थळ:- biofmh10@nic.in, Email:- rcofnagpur@gmail.com वर माहिती उपलब्ध आहे.

जोडपत्र- 'अ'

परंपरागत कृषि विकास योजना तीन वर्षासाठी राबविण्याचे प्रस्तावीत असून योजनेच्या एका गट/समूहाचे अनुदानाचे सविस्तर विस्तारीकरण खालीलप्रमाणे.

अ.क्र.	घटक	अंदाजीत अनुदानीत रक्कम				शेरा
१	समूह शेतीच्या मार्फत पीजीएस प्रमाणिकरणचा अवलंब करणे.					
	शेतकरी गट निर्मिती	प्रथम वर्ष	द्वितीय वर्ष	तृतीय वर्ष	एकूण	
१.१.	५० एकर क्षेत्रावर पी.जी. एस.प्रणाली पध्दतीने गट तयार करण्यासाठी शेतकरी तयार करणे.	०	०	०	०	पी.जी.एस.प्रणाली पध्दतीने सेंद्रिय शेती विकसीत करण्यासाठी तीन वर्ष मदत केली जाईल, त्यामध्ये विविध सेंद्रिय निविष्ठा, शेतकरी प्रशिक्षण,बाजारपेठ व इतर सलग्नित बाबीचा समावेश असेल.
१.१.१	पी.जी.एस.प्रणाली पध्दतीने सेंद्रिय शेतीचा गट तयार करण्यासाठी शेतकरी सभा व चर्चासत्र आयोजित करणे (२०० रुपये प्रती शेतकरी)	१०,०००	०	०	१०,०००	मार्गदर्शक सुचनानुसार कृषि विभाग, प्रादेशिक परिषद अथवा मान्याताप्राप्त शेतकरी उत्पादक कंपनीमार्फत ५० एकर क्षेत्राची निवड करून एक सेंद्रिय शेतीगट स्थापन करणे. निवड केलेली संस्था / शेतकरी उत्पादक कंपनी किंवा प्रकल्प संचालक आत्मा यांच्यापैकी ज्यांना गट निर्मितीचे काम देण्यात आले असेल त्यांना अनुदान देण्यात यावे. दिलेल्या अनुदानामध्ये शेतक-यांची सभा व चर्चासत्र आयोजन यासाठी आवश्यक खर्च, प्रमाणिकरणासाठी गट / शेतक-यांना द्यावयाचे रजिस्टर याचा खर्च, तज्ञ मार्गदर्शक यांचे मानधन व गट निर्मिती करणा-या संस्थेस १० टक्के मानधन या प्रमाणे खर्च करावा.
१.१.२	यशस्वी सेंद्रिय शेतीवर शेतक-याचा अभ्यास दौरा. (२०० रुपये प्रती शेतकरी)	१०,०००	०	०	१०,०००	मार्गदर्शक सुचनानुसार निवड केलेली संस्था/शेतकरी उत्पादक कंपनी किंवा प्रकल्प संचालक आत्मा यांचेमार्फत चांगल्या प्रकारच्या प्रात्यक्षिक ज्ञानासाठी व माहितीसाठी यशस्वी सेंद्रिय शेतीवर गटाच्या सहलीचे आयोजन करून त्यांचेमार्फत खर्च करण्यात यावा. दिलेले अनुदान प्रवासाचा खर्च, शेतक-यांचा नाष्टा-भोजन व ज्या तज्ञ शेतक-यांकडे सहल आयोजित केली आहे त्यांचे मानधन या बाबीचा समावेश असावा.

अ.क्र.	घटक	अंदाजीत अनुदानीत रक्कम				शेरा
		प्रथम वर्ष	द्वितीय वर्ष	तृतीय वर्ष	एकूण	
१.१.४	गट प्रशिक्षण/ गटातील शेतकरी सदस्यांना सेंद्रीय शेती प्रशिक्षण (तीन प्रशिक्षणे रु.२०,०००/- प्रति प्रशिक्षण)	६०,०००	०	०	६०,०००	<p>मार्गदर्शक सुचनानुसार कृषि विभाग प्रादेशिक परिषद अथवा मान्यता प्राप्त शेतकरी उत्पादक कंपनीमार्फत NCOF / RCOF/ ICAR / SAUS / RC / HTC यांच्या वेगवेगळ्या सेंद्रीय शेतीमधल्या नामांकित व तांत्रिकदृष्ट्या अभ्यासू व्यक्तींकडून तीन प्रशिक्षण पहिल्या सहा महिन्यामध्ये घेणे आवश्यक आहे. प्रशिक्षणाचा निकष हा खालीलप्रमाणे असावा.</p> <p>१. प्रथम प्रशिक्षण- १.१. सेंद्रीय पध्दतीने रोपे वाढविणे रोपवाटिकेमध्ये रोपे तयार करणे. १.२. सेंद्रीय बि-बियाणे निर्मिती.</p> <p>२. द्वितीय प्रशिक्षण- खत निर्मिती व व्यवस्थापन २.१. हिरवळीचे खत निर्मिती करणारी झाडांची लागवड करणे व त्यांच्या साहाय्याने शेताभोवती बंदिस्त बांध तयार करणे./ आवश्यकतेनुसार बफर झोनमध्ये चर काढणे २.२. खत व गांडुळ खत निर्मित करणे व त्यांचा योग्य वापर करणे.</p> <p>३. तृतीय प्रशिक्षण- सेंद्रिय औषधे व खत निर्मितीसाठी प्रशिक्षण. ३.१. पंचगव्य, बिजामृत, जीवामृत इ. औषधे निर्मिती करणे व त्यांचा योग्य वापर करणे. ३.२. सेंद्रीय खताचा वापर (बिज प्रक्रिया, ठिबक सिंचन, फवारणी, सेंद्रीय खताची व औषधाची हाताळणी व वापर हे विषय प्रामुख्याने समाविष्ट असावेत) आवश्यक आहे.</p> <p>सदर प्रशिक्षणामधील प्रशिक्षण साहित्य राज्य स्तरावरून निर्माण करून आपणांस लवकरच देण्यात येणार आहे. प्रकल्प संचालक आत्मा स्तरावरून प्रति प्रशिक्षण १५००० रुपये अनुदान, हॉल भाडे, तज्ञ व्यक्तीचे मानधन, चहा-भोजन, स्टेशनरी, प्रवास खर्च, आयोजक संस्थेचे १० टक्के मानधन व इतर अनुषंगीक सुविधा (उदा. टेबल, खुर्ची, साउंड इ.) या पध्दतीने खर्च करण्यात यावा.</p>
	एकूण -	६००००	०	०	६००००	

अ.क्र.	घटक/बाब	अंदाजीत अनुदानित रक्कम (रक्कम रु.)				शेरा
		प्रथम वर्ष	द्वितीय वर्ष	तृतीय वर्ष	एकूण	
१.२	सहभागी हमी पध्दतीने (पी.जी.एस.)प्रमाणिकरण					
१.२.१	दोन दिवसाचे पी.जी.एस. प्रणाली पध्दतीने प्रमाणिकरण विषयावर प्रशिक्षण देणे रु.२००/- प्रती दिन/ (LRP) गट मार्गदर्शक	४००	०	०	४००	<p>पी.जी.एस.प्रणाली पध्दतीने गट मार्गदर्शकाला (LRP) दोन दिवसीय सेंद्रीय शेती प्रमाणिकरण विषयावर खालील विषयावर जिल्हास्तरीय प्रशिक्षण देणे.</p> <ol style="list-style-type: none"> शेतक-याची नाव नोंदणी. सेंद्रीय उत्पादन व प्रमाणिकरणासाठी आवश्यक कागदपत्रे. विविध बैठकांची, प्रशिक्षण, शेती दैनंदिनी इ.रेकॉर्ड ठेवणे. वार्षिक कृति आराखडा तयार करणे. पी.जी.एस.प्रणाली पध्दतीने गट चालविणे, आवश्यक व्यवस्थापन करणे. <p>सदरचे प्रशिक्षण प्रकल्प संचालक आत्मा यांनी स्वतःच्या स्तरावर आयोजित करावे यासाठी RCOF अथवा इतर नामांकित RC मधील तज्ज्ञ व्यक्ती यांची मदत घ्यावी. प्रशिक्षणासाठी करावयाचा खर्च हॉल भाडे, निवास व्यवस्था, चहा-भोजन, स्टेशनरी व इतर अनुषंगीक सुविधा (उदा. टेबल, खुर्ची, साउंड इ.) या पध्दतीने खर्च करण्यात यावा.</p>
१.२.२	तीन दिवसांसाठी गट मार्गदर्शकाचे प्रशिक्षण रु.२५०/- प्रती दिन	०	७५०	०	७५०	<p>मार्गदर्शक सुचनानुसार कृषि विभाग प्रादेशिक परिषद अथवा मान्यता प्राप्त शेतकरी उत्पादक कंपनीमार्फत NCOF / RCOF/ ICAR / SAUS / RC / HTC यांच्या वेगवेगळ्या सेंद्रीय शेतीमधल्या नामांकित व तांत्रिक दृष्ट्या अभ्यासू व्यक्तींकडून गट मार्गदर्शकाचे LRP तीन दिवसीय प्रशिक्षण घेणे.</p> <p>प्रशिक्षणामध्ये खालीलप्रमाणे विषय असावेत.</p> <ol style="list-style-type: none"> माती नमुने गोळा करणे व गुणवत्ता नियंत्रण सेंद्रीय पदार्थाचे /उत्पादनाचे पैकींग(Packaging), लेबलिंग आणि ब्रॅंडींग व मार्केट यासंदर्भात माहिती देणे, सेंद्रीय किटकनाशके, खते निर्मितीसाठी आवश्यक मदत करणे

						सदरचे प्रशिक्षण प्रकल्प संचालक आत्मा यांनी स्वतःच्या स्तरावर आयोजित करावे यासाठी RCOF अथवा इतर नामांकित RC मधील तज्ज्ञ व्यक्ती यांची मदत घ्यावी. प्रशिक्षणासाठी करावयाचा खर्च हॉल भाडे, निवास व्यवस्था, चहा-भोजन, स्टेशनरी व इतर अनुषंगीक सुविधा (उदा. टेबल, खुर्ची, साउंड इ. या पद्धतीने खर्च करण्यात यावा.
१.२.३	ऑनलाईन नोंदणी. (५० शेतक-यांच्या समूहासाठी) १०० रुपये प्रती शेतकरी	०	५०००	५०००	१००००	मार्गदर्शक सुचनानुसार कृषि विभाग, प्रादेशिक परिषद अथवा मान्यता प्राप्त शेतकरी उत्पादक कंपनीमार्फत पीजीएस प्रणाली च्या वेबसाईवर online पध्दतीने शेतकरी नोंदणी, शेतीचा इतिहास, पीक पध्दती, वापरलेल्या खतांचा व औषधांचा तपशिल, शेतकरी प्रतिज्ञा, सभा, प्रशिक्षण आणि इतर संदर्भ माहिती भरणे, प्रत्येक गटासाठी नेमलेला ऑपरेटर आणि सल्लागार यासाठी जबाबदार असेल. गटाची नोंदणी स्वतः गट करत असल्यास त्यांना प्रथम प्राधान्य देण्यात यावे अथवा डेटा एंट्री ऑपरेटर / गट सल्लागार यांनी केल्यास त्यांना प्रति शेतकरी रु.१००/- असे मानधन द्यावे. तसेच ATM / BTM यांनी नोंदणी केल्यास त्यांच्या नावे अथवा आत्मा संस्थेस देखील मानधन देण्यास हरकत नाही.
१.२.४	माती नमुने गोळा करणे व तपासणी करणे. (२१ नमुने प्रती वर्ष/प्रती गट) रु.१९० प्रती नमुना याप्रमाणे तीन वर्षासाठी)	३९९०	३९९०	३९९०	११९७०	मार्गदर्शक सुचनानुसार कृषि विभाग प्रादेशिक परिषद अथवा मान्यता प्राप्त शेतकरी उत्पादक कंपनीमार्फत वेगवेगळ्या कृषि किंवा फलोत्पादन पिकांचे माती नमुने शास्त्रीय पध्दतीने गोळा करणे, त्या नमुन्यांची चाचणी करणे, हि चाचणी मान्यताप्राप्त राज्य किंवा देशपातळीवरील कृषि विभागाच्या ICAR / NABL च्या प्रयोगशाळेकडून केलेली असावी. ह्या सर्व बाबीसाठी प्रादेशिक परिषदेमार्फत ठरवून दिलेला LRP (गट मार्गदर्शक) जबाबदार असेल. GPS उपकरणाचा वापर करून प्रत्येक गटाने मृद नमुने कृषि सहाय्यकाच्या मदतीने घेऊन ते मृद विश्लेषणासाठी जिल्हा शासकिय मृद चाचणी प्रयोग शाळेकडे पाठविण्यात यावे. त्यासाठी येणारा खर्च प्रति

						<p>नमुना १९० रुपये प्रमाणे प्रकल्प संचालक आत्मा यांनी जिल्हा शासकिय मृद चाचणी प्रयोग शाळेस अदा करावेत व चाचणी नंतर प्राप्त होणा-या जमिन आरोग्य पत्रिका संबंधीत गटातील शेतक-यांना वाटप करून योग्यते मार्गदर्शन करण्याची जबाबदारी प्रकल्प संचालक आत्मा यंत्रणेची राहिल.</p>
१.२.५	<p>पी.जी.एस.प्रणालीसाठी आवश्यक कागदपत्रे तयार करणे शेतीचा इतिहास, पीक पध्दती, वापरलेल्या खतांचा व औषधांचा तपशिल, शेतकरी नोंदणी अर्ज, करार,सभा, प्रशिक्षण इत्यादी बाबींची कागदपत्रे तयार करणे. (१००रु. प्रती शेतकरी)</p>	५०००	५०००	५०००	१५०००	<p>मार्गदर्शक सुचनानुसार कृषि विभाग प्रादेशिक परिषद अथवा मान्यता प्राप्त शेतकरी उत्पादक कंपनीमार्फत निवडलेल्या पीजीएस प्रणालीच्या online data एंट्री करणा-या ऑपरेटर व सल्लागार यांनी सर्व काम करणे, प्रत्येक पिकानुसार त्या पिकाची पिक उत्पादन पध्दत व इतर कागदपत्रे तयार करणेकरीता.</p> <p>PGS प्रणाली च्या Website वर online पध्दतीने शेतकरी गटाची नोंदणी करण्यासाठी आवश्यक कागदपत्रे तयार करणे शेतीचा इतिहास, पीक पध्दती, वापरलेल्या खतांचा व औषधांचा तपशिल, शेतकरी नोंदणी अर्ज, करार, सभा, प्रशिक्षण इत्यादी बाबींची कागदपत्रे तयार करणे. या बाबतची माहिती स्वतः गट संकलीत करू शकत असल्यास त्यांना प्रथम प्राधान्य देण्यात यावे अथवा डाटा एन्ट्री ऑपरेटर/गटासाठीनेमलेला सल्लागार यांनी केल्यास त्यांना प्रति शेतकरी १०० रुपये असे मानधन द्यावे, प्रकल्प संचालक आत्मा यांचे BTM/ATM यांनी नोंदणी केल्यास त्यांच्या नावे अथवा आत्मा संस्थेस देखील मानधन देण्यास हरकत नाही.</p>
१.२.६	<p>शेतक-यांच्या शेताची गट मार्गदर्शकामार्फत तपासणी करणे. ४००/- रुपये प्रती तपासणी (वर्षात तीन तपासणी या प्रमाणे)</p>	१२००	१२००	१२००	३६००	<p>मानकानुसार शेताचे निरिक्षण करणे, शेतीचे संपूर्ण रेकॉर्ड, शेतकरी दैनंदिनी, शेतीचा नकाशा, लागवड दिनांक, वापरलेल्या खतांचा व औषधांचा तपशिल इ. बाबींचा समावेश असावा.</p> <p>हया सर्व बाबींसाठी मार्गदर्शक सुचनानुसार कृषि विभाग प्रादेशिक परिषद अथवा मान्यता प्राप्त शेतकरी उत्पादक कंपनीमार्फत ठरवून दिलेला LRP (गट मार्गदर्शक) जबाबदार असेल.</p>

						सदरची तपासणी गट मार्गदर्शकाने करावयाची आहे. तपासणीचा नमुना देण्याची जबाबदारी RC यांची असेल व गट मार्गदर्शकाने तपासणी अहवालाची १ प्रत गटाच्या सभेमध्ये ठेवण्यात यावी व १ प्रत गटाने निवड केलेल्या प्रादेशिक परिषदेकडे देण्यात यावी प्रादेशिक परिषदने संबधीत तपासणीची खातर जमा करुन गट मार्गदर्शकाला तपासणीची रक्कम अदा करणेबाबत प्रकल्प संचालक आत्मा यांचेकडे शिफारस करावी. त्याप्रमाणे प्रकल्प संचालक, आत्मा यांनी सदर रक्कम धनाकर्षाद्वारे अदा करावी. प्रत्येक वर्षामध्ये गट मार्गदर्शकाने RC ने ठरवून दिलेल्या कालावधीनुसार एकुण ३ तपासण्या कराव्यात.
१.२.७	NABL च्या मान्यता प्राप्त प्रयोगशाळेकडून शेती मालाचे तपासणी करणे. (रु.१०,०००/नमुन्यासाठी प्रती गट याप्रमाणे ८ नमुने प्रति वर्ष)	०	८००००	८००००	१६००००	गट प्रवर्तकाकडून NCOF/ RCOF / RC / HTC कडून पिकांचे नमुने शास्त्रीय पध्दतीने गोळा करणे, त्या नमुन्यांची चाचणी करणे याबाबत घेतलेल्या प्रशिक्षणाआधारे प्रत्येकी एका गटामधून (Cluster) सेंद्रिय उत्पादनाचे / सेंद्रिय मालाचे दुस-या व तिस-या वर्षात प्रत्येकी आठ नमुने किटकनाशके व रासायनिक अंश तपासणीसाठी NABLप्रयोगशाळेत पाठविणे हि चाचणी NABL मान्यता प्राप्त/ प्रयोगशाळेकडून करावी.
१.२.८	प्रमाणिकरण फी	०	२०००	०	२०००	तपासणीच्या आधारे पीजीएस प्रणालीपध्दतीने प्रमाणिकरण करुन प्रमाणपत्र देणे. गटाची नोंदणी ज्या प्रादेशिक परिषदेकडे (RC) करण्यात आलेली आहे त्या मार्फत प्रमाणिकरण व प्रमाणिकरण पत्र याचा खर्च भागविण्यासाठी सदरचे अनुदान देण्यात यावे.
१.२.९	प्रमाणिकरण कार्यालय खर्च	२६१५०	१६९००	१६९००	५९९५०	गटाच्या प्रमाणिकरणाच्या कामासाठी निवडलेल्या विभागीय परिषद कार्यालयाच्या खर्चासाठी सदरची रक्कम द्यावयाची आहे. यामध्ये कार्यालयाचे भाडे, कामगारांचे वेतन, सल्लागार शुल्क, आणि डेटा एंट्री ऑपरेटर खर्च, कार्यालय फर्निचर, संगणक, प्रिंटर, लेखन सामुग्री खर्च इत्यादी बाबींचा समावेश आहे.
	एकूण -	३६७४०	११४८४०	११२०९०	२६३६७०	

अ.क्र.	घटक	अंदाजीत अनुदानीत रक्कम				शेरा
२	सॅंद्रीय गट संकल्पना					
२.१	एका गटासाठी/समूहासाठी कृति आराखडा.	प्रथम वर्ष	द्वितीय वर्ष	तृतीय वर्ष	एकूण	
२.१.१	साधारण शेतीचे सॅंद्रीय शेतीमध्ये रूपांतर करणे. रु.१०००/- प्रति एकर / ५० एकर क्षेत्रासाठी	५००००	५००००	५००००	१५००००	<p>मार्गदर्शक सुचनानुसार कृषि विभाग प्रादेशिक परिषद अथवा मान्यता प्राप्त शेतकरी उत्पादक कंपनीमार्फत साधारण शेतीचे सॅंद्रीय शेतीमध्ये रूपांतर करण्यासाठी विविध बाबींचा अभ्यास करुन एक अंमलबजावणी धोरण आखले जावे. त्यामध्ये माती परिक्षण अहवाल, पिक पध्दती, जमिनीचा चढउतार, पाण्याचे स्रोत, बी-बियाणे उपलब्धता,बांबू /कोकम, गिरीपुष्प अथवा ठिकठिकाणच्या स्थानिक गरजा आणि उपलब्धतेनुसार बंदिस्तबांध- बफरझोनमध्ये लागण होऊ नये यास्तव बॉर्डरक्रॉप, जमिनीभोवती खोल चर, खडडा, इत्यादी समावेश असावा. तसेच जमीनीतील सॅंद्रीयकर्ब वाढविण्यासाठी शेतक-यांकडे उपलब्ध असलेल्या शेणखताचे तसेच शेतातील पिक अवशेषांचे बीडी कंपोस्ट करुन त्याचे वापराचा प्राधान्याने समावेश करावा.</p> <p>मार्गदर्शक सुचनामध्ये नमुद केलेल्या कामासाठी सदरची रक्कम थेट शेतक-यांच्या नावे धनाकर्षाव्दारे देण्यात यावी. शेतक-याने मार्गदर्शक सुचनेनुसार केलेल्या कामाचा अहवाल गट प्रवर्तकाच्या व संबधित शेतक-यांच्या स्वाक्षरीने संबधित कृषि सहाय्यकाकडे देण्यात यावा. कृषि सहाय्यकाने केलेल्या कामाची १०० टक्के तपासणी करुन अनुदान अदागायीसाठी शिफारस करावी. तालुका तंत्रज्ञान व्यवस्थापक गटातील शिफारस प्राप्त शेतक-यांचे अहवाल संकलितकरुन प्रकल्प संचालक, आत्मा यांचेकडे अनुदान अदायगी- साठी पाठवावेत व संबधित कृषि पर्यवेक्षक, मं.कृ.अ. व ताकृअ यांना त्यांच्या नेमुन दिलेल्या तपासणीसाठी यादीची प्रत पाठवावी.कृषि पर्यवेक्षक, मं.कृ.अ. व ताकृअ यांना दिलेल्या टक्केवारीप्रमाणे तपासणी करावी व काही अक्षेप असल्यास ८ दिवसाचे आत प्र.सं.,आत्मा यांना कळवावे.</p>

२.१.२	<p>सेंद्रिय बी-बियाणे खरेदी, सेंद्रिय बीज रोपवाटिका उभारणी करणे.</p> <p>रु.५००/- प्रती एकर/प्रती वर्ष/५० एकर क्षेत्रासाठी.</p>	२५०००	२५०००	२५०००	७५०००	<p>सेंद्रिय बि-बियाणे खरेदी, सेंद्रिय बीज रोपवाटिका तयार करण्यासाठी सहाय्य. यामध्ये सेंद्रिय बिज खरेदी करणे,जमीन तयार करणे व त्यासाठी लागणारी मजुरी असा येणारा खर्च शेतक-यास देय आहे याबाबत केलेल्या कामाची खात्री कृषि सहाय्यक, BTM , गट प्रवर्तक यांनी खात्री करुन अनुदान प्राप्तीसाठी प्रकल्प संचालक,आत्मा यांना शिफारस करावी.</p>
२.१.३	<p>पारंपारिक पध्दतीने सेंद्रिय निविष्ठा निर्मिती करणे.</p> <p>३.१. बिजामृत, जीवामृत, बायोडायनामीक, सी.पी.पी. कम्पोस्ट इ.औषधे निर्मिती करणे.</p> <p>रु.१५००/- प्रती युनिट/ प्रति एकर /५० एकर क्षेत्रासाठी</p>	७५०००	०	०	७५०००	<p>मार्गदर्शक सुचनानुसार कृषि विभाग प्रादेशिक परिषद अथवा मान्यता प्राप्त शेतकरी उत्पादक कंपनीमार्फत पारंपारिक पध्दतीने सेंद्रिय औषधे व खत निर्मिती करणे पंचगव्य बिजामृत जीवामृत बायोडायनॅमिक तरल खत, सि.पी.पी तयार करणे इ. औषधे निर्मिती करण्यासाठी लागणारे ड्रम, स्वच्छता यंत्र, बाटल्या, गाळणी मशिन, सिलींग मशिन व इतर संदर्भित बाबीसाठी मदत करणे.</p> <p>पारंपारिक पध्दतीने सेंद्रिय निविष्ठा निर्मिती करण्यासाठी सदरचे १५००/- प्रती युनिट अनुदान शेतक-यांने खाली निर्देशित केलेल्या कामासाठी धनाकर्षाद्वारे थेट देण्यात यावे.</p> <p>१) जीवामृत तयार करणे- शेतक-याकडे जीवामृत तयार करण्यासाठी त्याने स्वतः टाकी व तत्सम सामुग्री खरेदी करावी.</p> <p>२) शेतक-याला त्याच्या शेतावर कंपोस्टिंग करण्यासाठी नाडेपची उभारणी त्याने स्वतः करायची आहे.</p> <p>३) बायोडायनामीक पध्दतीने खत तयार करण्यासाठी सीपीपी कल्चर व तत्सम सामुग्रीची खरेदी स्वतः मान्यताप्राप्त संस्थेकडून करावी. यामध्ये मजुरीच्या खर्चाचा समावेश राहिल.</p> <p>उपरोक्त पध्दतीने शेतक-याने केलेल्या कामाची तपासणी कृषि सहाय्यक यांनी १०० टक्के करावी व अनुदानासाठी तालुका कृषि अधिकारी यांच्या कडे विहित मार्गाने सादर करावी. तालुका कृषि अधिकारी यांच्या शिफारशी नुसार प्रकल्प संचालक, आत्मा यांनी संबधीत शेतक-यांना अनुदान वितरीत करावे.</p>

२.१.४	नत्र स्थिरीकरण करणारे पिक लागवड करणे. (गिरी पुष्प, सिसबेनिया, इ.) रु.२०००/- प्रती एकर/५० एकर क्षेत्रासाठी	५००००	२५०००	२५०००	१०००००	सॅंद्रीय पध्दतीने नत्र स्थिरीकरण करणारे पिक लागवड करण्यासाठी लागणारे बी-बियाणे खरेदी करणे, जमीन मशागत करणे, मजूर इत्यादी बाबीसाठी मदत. यामध्ये गिरीपुष्प, सिसबेनिया, ताग, धैचा, गवार, मुग, चवळी इ.ची शेतक-यांनी स्वतः खरेदी करावी किंवा उपलब्धतेस अडचणी येत असल्यास प्र.सं.आत्मा यांनी महाबीज/राष्ट्रीय बीज निगम / कृषि विद्यापीठ इ. शासकिय यंत्रणे कडून शेतकरी/गटाच्या मागणीनुसार खरेदी करून घ्यावीत. व जमिन तयार करणे/मजुरीसाठीची उर्वरीत रक्कम शेतक-यास डीडीद्वारे थेट अदा करावी. या पध्दतीने शेतक-याने केलेल्या कामाची १००टक्के तपासणी कृषि सहाय्यकाने करून अनुदानासाठी ताकूअकडे विहित मार्गाने सादर करावी. ता.कृ.अ.चे शिफारशीनुसार प्र.सं.,आत्मा यांनी संबधीत शेतक-यांना अनुदान वितरीत करावे.
२.१.५	Botanical extract जैविक वनस्पती घटकापासून अर्के/ बायोडायनेमिक तरल किडरोधक/दशपर्णी पावडर निर्मिती युनिट उभारणे. (निम केक व निम ऑईल) रु.१०००/प्रती युनिट/ प्रती एकर प्रमाणे ५० एकर क्षेत्रासाठी.	५००००	०	०	५००००	सॅंद्रीय पध्दतीने Botanical extract (वनस्पतीचा काढा) लागणारे बी-बियाणे खरेदी करणे, दळणी यंत्र, सफाई मजूर, ड्रम, स्वच्छता यंत्र, बाटल्या, गाळणी मशिने, सिलींग मशिने व इतर संदर्भिय बाबीसाठी खर्च करणे. 22 botanical extract जैविक वनस्पती घटकापासून अर्के/ बायोडायनेमिक तरल किडरोधक/ दशपर्णी अर्क निर्मिती युनिट उभारणे, सॅंद्रीय निम केक व निम ऑईल तयार करण्यासाठी बियाणे गोळा करणे व त्यासाठी लागणारे ड्रम, बॉटल, फिल्टर, स्प्रेअर या साहित्याचा येणारा खर्च शेतक-यास देय आहे उपरोक्त पध्दतीने शेतक-याने केलेल्या कामाची तपासणी कृषि सहाय्यक यांनी १०० टक्के करावी व अनुदानासाठी तालुका कृषि अधिकारी यांच्या कडे विहित मार्गाने सादर करावी. तालुका कृषि अधिकारी यांच्या शिफारशी नुसार प्रकल्प संचालक, आत्मा यांनी संबधीत शेतक-यांना अनुदान वितरीत करावे.
	एकूण	२५००००	१०००००	१०००००	४५००००	

अ.क्र.	घटक	अंदाजीत अनुदानीत रक्कम				शेरा
		प्रथम वर्ष	द्वितीय वर्ष	तृतीय वर्ष	एकूण	
२.२	एकात्मिक खत व्यवस्थापन (Integrated Manure Management)					
२.२.१	सॅंद्रीय प्रमाणित द्रवरुपी (LIQUID) सॅंद्रीय खते खरेदी करणे नत्र स्थिरीकरण करणारे घटक, स्फुरद विरघळणारे जीवाणू खते पालाश विरघळणारे जीवाणू खते खरेदी करणे, शासन मान्य ग्रेडची सॅंद्रीय प्रमाणित सुक्ष्म मुलद्रव्ये आवश्यक तेनुसार रु.५००/प्रती एकर प्रमाणे ५० एकर क्षेत्रासाठी	२५०००	०	०	२५०००	मार्गदर्शक सुचनानुसार कृषि विभाग प्रादेशिक परिषद अथवा मान्यता प्राप्त शेतकरी उत्पादक कंपनीमार्फत सॅंद्रीय प्रमाणित द्रवरुपी सॅंद्रीय खते खरेदी करण्यासाठी तसेच खतांचा जमिनीमध्ये योग्य वापर करण्यासाठी प्रत्येक शेतक-याला मदत करुन पिक उत्पादन वाढविणे. मार्गदर्शक सुचनानुसार प्रकल्प संचालक, आत्मा यांनी सॅंद्रीय प्रमाणित द्रवरुपी सॅंद्रीय खते खरेदी करावी व गट स्तरावर पुरवठा करावीत.
२.२.२.	सॅंद्रीय प्रमाणित द्रवरुपी (LIQUID), सॅंद्रीय प्रमाणित निमयुक्त – करंजयुक्त बायोडायनामीक किडरोधक किटकनाशके, (Trichoderma viridae, Pseudomonas, fluorescens, Metarhizium, Beaviourie bassiana, Pacelomyces, verticilli) रु.५००/प्रती एकर प्रमाणे ५० एकर क्षेत्रासाठी	०	२५०००	०	२५०००	मार्गदर्शक सुचनानुसार कृषि विभाग प्रादेशिक परिषद अथवा मान्यता प्राप्त शेतकरी उत्पादक कंपनीमार्फत सॅंद्रीय प्रमाणित द्रवरुपी सॅंद्रीय किटकनाशके खरेदी करण्यासाठी तसेच त्या किटकनाशकांचा योग्य वापर करण्यासाठी प्रत्येक शेतक-याला मदत करुन पिक उत्पादन वाढविणे मार्गदर्शक सुचनानुसार प्रकल्प संचालक, आत्मा यांनी सॅंद्रीय प्रमाणित द्रवरुपी सॅंद्रीय किटकनाशके खरेदी करावी व गट स्तरावर पुरवठा करावीत.
२.२.३.	निंबोळी अकॅ, निंबोळी केक. रु.५००/प्रती एकर प्रमाणे ५० एकर क्षेत्रासाठी	०	२५०००	०	२५०००	मार्गदर्शक सुचनानुसार कृषि विभाग प्रादेशिक परिषद अथवा मान्यता प्राप्त शेतकरी उत्पादक कंपनीमार्फत निंबोळी अकॅ निंबोळी ते निंबोळी पावडर खरेदी करण्यासाठी तसेच त्या किटकनाशकांचा योग्य वापर करण्यासाठी प्रत्येक शेतक-याला मदत करुन किड व रोग नियंत्रण करणे. मार्गदर्शक सुचनानुसार प्रकल्प संचालक, आत्मा यांनी निंबोळी अकॅ, निंबोळी केक खरेदी करावी व गट स्तरावर पुरवठा करावीत.

२.२.४	फॉस्फेटयुक्त सेंद्रीय खत (खत नियंत्रण आदेश १९८५ च्या तरतूदीनुसार) रु.१०००/प्रती एकर प्रमाणे ५० एकर क्षेत्रासाठी.	५००००	०	०	५००००	खत नियंत्रण आदेश १९८५ च्या तरतूदीनुसार फॉस्फेटयुक्त सेंद्रीय खत खरेदी करण्यासाठी तसेच त्या खताचा योग्य वापर करण्यासाठी प्रत्येक शेतक-याला मदत करुन किड व रोग नियंत्रण करणे. खत नियंत्रण आदेश १९८५ च्या तरतूदीनुसार फॉस्फेटयुक्त सेंद्रीय खत खरेदी प्रकल्प संचालक, आत्मा यांनी खरेदी करावी.
२.२.५	१. गांडुळ खत युनिट उभारणी, (७ X३ X१ फुट) रु.५०००/ प्रती युनिट या प्रमाणे १० X१० फुट पक्क्या जागेवर ७ X३ X १ फुट विटाचे बांधकाम करुन दोन युनिट ची उभारणी योग्य प्रकारे सावली करुन करावी त्यासाठी प्रत्येक ४ किलो गांडूळ बिज वापर करावा. एका प्रकल्पात ३५ गांडूळ शेड प्रति युनिट ५०००/ प्रमाणे उभारण्यात यावे.	१७५०००	०	०	१७५०००	गांडुळ खत युनिट उभारणीसाठी मदत करणे त्यामध्ये गांडुळखत युनिट बांधकाम, गांडुळ बीज खरेदी, खडडा खोदणे, मजूरी, पाणी देणे, इ. बाबीसाठी खर्च . गांडूळ खत युनिट साठी लागणारे गांडूळ कृषी विभागाच्या कृषी चिकित्सालयातूनच खरेदी करावे. गांडुळ खत युनिट उभारणी केल्यानंतर कृषि सहाय्यक, तालुका तंत्रज्ञान व्यवस्थापक, गट प्रवर्तक यांनी त्याची तपासणी करुन अनुदान प्राप्तीसाठीच्या शिफारसी नुसार प्रकल्प संचालक, आत्मा यांनी संबंधीत शेतक-यांना रक्कम अदा करावी.
	२. बायोडायनॅमिक सी.पी.पी.युनिट उभारणी एका प्रकल्पात २५ सी.पी.पी. युनिट रु.१०००/प्रती युनिट याप्रमाणे प्रति वर्ष तयार करावे.	२५०००	२५०००	२५०००	७५०००	एक एकर साठी एका वर्षाकरीता सी.पी.पी. युनिट तयार करणे साठी ३ x२ x १ फुट आकाराचे विटांचे कुंड तयार करावे त्यामध्ये गायीचे ६०किलो शेण आणि बायोडायनॅमिक मदर कल्चर वापरुन सी.पी.पी तयार करावा. सर्व प्रकारची बायोडायनॅमिक निविष्ठा बायोडायनॅमिक असोसिएशन ऑफ इंडिया मार्फत प्रमाणित आणि एन.पी.ओ.पी. स्टॅंडर्ड प्रमाणित अधिकृत प्रमाणीकरण संस्थेद्वारे प्रमाणित संस्थेकडून खरेदी करावी. सर्व प्रकारची बायोडायनॅमिक निविष्ठा बायोडायनॅमिक असोसिएशन ऑफ इंडिया व एन.पी.ओ.पी. स्टॅंडर्ड प्रमाणित अधिकृत प्रमाणीकरण संस्थेद्वारे प्रमाणित संस्थेकडून खरेदी करावी. बायोडायनॅमिक / सी.पी.पी. युनिट उभारणी नंतर संबंधीत शेतक- यांस प्रकल्प संचालक, आत्मा यांनी अनुदान अदा करावे.
	एकूण	२७५०००	७५०००	२५०००	३७५०००	

अ.क्र.	घटक	अंदाजीत अनुदानीत रक्कम				शेरा
		प्रथम वर्ष	द्वितीय वर्ष	तृतीय वर्ष	एकूण	
२.३	शेती अवजारे भाड्याने घेणे.					
२.३.१	कृषि औजारे भाड्याने घेणे. i) नांगर ii) Cono weeder iii) भात काढणी यंत्र iv) Furrrow opener v) फवारणी यंत्र vi) Rose can vii) Top Pan balance	१५०००	१५०००	१५०००	४५०००	(Sub Mission on Agriculture Mechanization Organization) अंतर्गत औजारे भाडे पुरवणी केंद्र स्थापन करण्यात आलेली आहेत. अशा केंद्रामधून औजारे भाड्याने घेऊन गटाने निवड केलेल्या शेतकऱ्यांना वापरण्यास द्यावीत. गटाने औजार केंद्रामार्फत प्रथम भाड्याने घ्यावीत व काम झाल्यानंतर शेतकरी निहाय केलेल्या कामाचा तपशील संकलीत करून त्यावर गट प्रमुख व कृषि सहाय्यक यांची शिफारस घ्यावी व भाड्याची रक्कम केंद्राकडे वर्ग करण्यासंदर्भात शिफारस करून तालुका कृषि अधिकारी यांचेकडे सादर करावी. तालुका कृषि अधिकारी व तालुका तंत्रज्ञान व्यवस्थापक यांनी प्रकल्प संचालक, आत्मा यांच्याकडे शिफारसीने पत्र पाठवावे व त्यानुसार प्रकल्प संचालक, आत्मा यांनी संबंधीत केंद्राना भाड्याची रक्कम वर्ग करावी. जर गटौच्या जवळपासच्या क्षेत्रात असे केंद्र अस्तित्वात नसेल तर गट प्रवर्तक यांनी स्थानिक रित्या अवजारे भाड्याने औजारे भाड्याने देण्या-या व्यक्ती मार्फत भाडे तत्वावर घ्यावी व कृषि सहाय्यक यांच्या शिफारसीनुसार तालुका कृषि अधिकारी यांनी संबंधीत गटांना अनुदान वर्ग करण्याची शिफारस प्रकल्प संचालक आत्मा यांना करावी.
	एकूण	१५०००	१५०००	१५०००	४५०००	

अ.क्र.	घटक	अंदाजीत अनुदानीत रक्कम				शेरा
		प्रथम वर्ष	द्वितीय वर्ष	तृतीय वर्ष	एकूण	
२.४	सॅंद्रीय उत्पादीत मालाचे पॅकेजींग, लेबलिंग आणि ब्रँडींग करणे.					
२.४.१	सॅंद्रीय उत्पादनासाठी पीजीएस लोगो, पॅकींग साहित्य, होलोग्राम प्रिंटींग इत्यादी साठी. रु.२५००/- प्रती एकर याप्रमाणे	०	६२५००	६२५००	१२५०००	<p>सॅंद्रीय उत्पादनासाठी होलोग्राम प्रिंटींग असलेले पॅकींग साहित्य खरेदी करण्यासाठी मार्गदर्शक सुचनानुसार कृषि विभाग प्रादेशिक परिषद अथवा मान्यता प्राप्त शेतकरी उत्पादक कंपनीमार्फत गट प्रवर्तक (LRP) हे काम करेल त्यामध्ये सॅंद्रीय उत्पादन हे पीजीएस ग्रीन आहे कि पीजीएस इंडिया आहे बाबत लोगो लिहिलेले असणे आवश्यक आहे. तसेच उत्पादकाचा कोड नंबर तालुका, जिल्हा,राज्य, लॉट नंबर, उत्पादनाची तारीख, आवश्यक अनुषंगिक सर्व माहिती असणे आवश्यक आहे.</p> <p>निवड केलेल्या गटांना त्याच्या सॅंद्रीय उत्पादनासाठी PGS Logo होलोग्राम प्रिंटींग करून देण्याचे काम प्रादेशिक परिषदेने करावयाचे आहे. त्यासाठी द्वितीय व तृतीय वर्षी प्रतिगट ६२,५०० रुपये अनुदान हे प्रादेशिक परिषद यांना द्यावयाचे आहे.</p>
२.४.२	सॅंद्रीय उत्पादन गटांस सॅंद्रीय उत्पादीत मालाचे वाहतुक करणेसाठी वाहन खरेदी करणे (कमीत कमी १.५ टन क्षमता असलेल्या चारचाकी वाहनासाठी रु.१२००००/- प्रती गट)	०	१२००००	०	१२००००	<p>सॅंद्रीय उत्पादन गटांस सॅंद्रीय उत्पादनाचे दळणवळण करण्यासाठी वाहन खरेदी करणे (कमीत कमी १.५ टन क्षमता असलेल्या चारचाकी वाहनासाठी १२०००० प्रती गटासाठी)</p> <p>१) सॅंद्रीय उत्पादन गटांस सॅंद्रीय उत्पादनाचे दळणवळण करण्यासाठी किमान १.५ टन क्षमता असलेल्या चारचाकी वाहन खरेदी नंतर गटाच्या नावे द्यावयाचे आहे, त्यासाठी गटाने वाहन खरेदी केल्यानंतर गटाच्या नावे असलेले RC-Book / वाहन खरेदीची पावती व कृषि सहाय्यक /मंडळ कृषि अधिकारी / तालुका कृषि अधिकारी/ तालुका तंत्रज्ञान व्यवस्थापक यांचे समवेत फोटोसह मौका तपासणी अहवाल प्रकल्प संचालक आत्मा यांना पाठवावा व त्यानंतर प्रकल्प संचालक, आत्मा यांनी गटाच्या नावे अनुदान</p>

					<p>धनाकर्षाद्वारे अदा करावे.</p> <p>बँक कर्जावर २) गटाला वाहन खरेदी करावयाचे असल्यास त्यासाठी अनुदान उपलब्धतेचे पत्र गटास प्रकल्प संचालक, आत्मा यांनी इच्छुक गटास उपलब्ध करून द्यावे.</p> <p>३) गटाचे तांत्रिक / आर्थिक अडचणीस्तव गटास सामुहिक रित्या वाहन खरेदी करणे शक्य नसल्यास गटामधील समाविष्ट सभासद अनुदाना व्यतिरिक्त रक्कम उभी करून स्वतः वाहन खरेदी करू शकत असल्यास, गटाच्या सेंद्रीय मालाच्या वाहतुकीची हमी गटास करून देत असल्यास गटाच्या शिफारसी वरून अनुदानाची रक्कम संबंधीत सभासदाच्या नावे प्रकल्प संचालक. आत्मा यांनी देण्यास हरकत नाही मात्र अश्या ठिकाणी गटाने संबंधीत व्यक्तीच्या नावाची शिफारस प्रकल्प संचालक, आत्मा यांच्या पुर्व-परवानगीने करण्यात यावी.</p> <p>४) याच पध्दतीने गट ज्या शेतकरी उत्पादक कंपनीचा पुरस्कृत केलेला असेल व संबंधीत शेतकरी उत्पादक कंपनी वाहन खरेदी करू शकत असेल तर प्रथम प्राधान्य शेतकरी उत्पादक कंपनी यांना देण्यात यावे. या साठी देखील प्रकल्प संचालक, आत्मा यांची पुर्व-परवानगीने घेणे आवश्यक राहिल.</p> <p>५) सदरहु वाहनावर खरेदीनंतरी खालील नमुन्यात दिल्याप्रमाणे ब्राडींग करणे आवश्यक राहिल.</p> <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 5px 0;"> <p>महाराष्ट्र शासन logo कृषि विभाग राष्ट्रीय शाश्वत शेती अभियान परंपरागत कृषि विकास योजना (सेंद्रीय शेती) अंतर्गत अर्थसहाय्यीत सेंद्रीय शेतीमाल वाहन गट/संस्था -</p> </div> <p>६) सदरच्या वाहनासाठी लागणारा आर्वती खर्च (चालक पगार, इंधन खर्च, दुरुस्ती खर्च इ. हा संबंधीत लाभधारकाने करावयाचा आहे.</p> <p>७) सदरहु वाहनातुन कोणत्याही परिस्थितीत सेंद्रीय मालाव्यतिरिक्त इतर कोणत्याही मालाची वाहतुक किंवा विक्री न करण्याचे प्रतिज्ञापत्र प्र. स.आत्मा यांना देण्यात यावे.</p>
--	--	--	--	--	---

अ.क्र.	घटक	अंदाजीत अनुदानीत रक्कम				शेरा
		प्रथम वर्ष	द्वितीय वर्ष	तृतीय वर्ष	एकूण	
२.४.३	सॅंद्रीय शेती विक्री मेळावा आयोजित करण्यासाठी. (जास्तीत जास्त रु.३६३३०/- प्रती गट)	०	३६३३०	०	३६३३०	<p>सॅंद्रीय शेती प्रोत्साहन म्हणून विविध सॅंद्रीय शेतीचा मेळावा घेणे त्यामध्ये Stall उभे करणे, प्रदर्शन मांडणे इत्यादीसाठी तरतूद.</p> <p>१) सॅंद्रीय पध्दतीने शेती करणा-या या गटामधील शेतक-यांना प्रोत्साहन मिळावे म्हणून प्रकल्प संचालक, आत्मा यांनी जिल्हा स्तरावरती सॅंद्रीय शेतीमाल प्रदर्शन व विक्री आयोजित करावी, त्यासाठी जिल्हा स्तरावर सर्व गटाची तरतूद एकत्र करून त्या निधीचा विनियोग एकत्रित रित्या जिल्हा स्तरावर करावा. यासाठी प्रदर्शनाची प्रसिद्धी, स्टॉल उभे करणे, परिसंवादाचे आयोजन, जागेचे भाडे व इतर अनुषांगिक खर्च वित्त-वित्तीय नियमाचा अवलंब करून प्रकल्प संचालक यांनी करावा.</p> <p>२) राज्य तसेच देश पातळीवर होणा-या नामांकित सॅंद्रीय शेतीमाल प्रदर्शनामध्ये सहभाग घेण्यासाठी प्रति गटासाठी उपलब्ध करून दिलेल्या ३६,३३० पैकी ३३३० रुपये प्रमाणे अनुदान राज्यस्तरावर ठेवण्यात येईल व त्या माध्यमातून या योजने अंतर्गत निवड केलेल्या शेतक-यामार्फत राज्याचे प्रतिनिधीत्व करण्यात येईल.</p>
	एकूण	०	२१८८३०	६२५००	२८१३३०	
	एकूण एकंदर	६५६७४०	५२३६७०	३१४५९०	१४९५०००	